

Загорулько А. П., аспірант, НАДУ, м. Київ

Zahorulko A., graduate student, National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv

**УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРАВО-
ОХОРОННИМИ ОРГАНАМИ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ
ЇХ ЕФЕКТИВНОСТІ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ**

**IMPROVEMENT OF PUBLIC ADMINISTRATION OF LAW
ENFORCEMENT BODIES AS A FACTOR IN INCREASING THEIR
EFFICIENCY IN TIMES OF HYBRID WAR**

Найбільшою загрозою національній безпеці України, зокрема її внутрішній складовій, на сьогодні є так звана «гібридна війна», розв'язана проти України Російською Федерацією. З метою підвищення ефективності протидії цій загрозі, існуюча система державного управління правоохоронними органами України потребує суттєвої модернізації.

Ключові слова: *гібридна війна, внутрішня безпека держави, правоохоронні органи, реформування.*

Today's so-called "hybrid war", unleashed against Ukraine by the Russian Federation, is the greatest threat to the national security of Ukraine, in particular to its internal component. In order to increase the effectiveness of counteracting this threat, the existing system of public administration of law-enforcement bodies of Ukraine needs to be substantially modernized.

Keywords: *hybrid war, internal security of the state, law enforcement bodies, reforming.*

Постановка проблеми. Агресія РФ проти України, що призвела до анексії Криму та окупації окремих районів Донецької і Луганської областей, відбувається у формі «гібридної війни». Така форма агресії стала неочікуваною для правоохоронної системи України та виявила її неефективність і неспроможність належним чином реагувати на нетрадиційні загрози внутрішній безпеці держави. Необхідність гарантувати надійний захист прав і свобод українських громадян в умовах гібридної війни з РФ, яка має довгострокову перспективу, обумовлює актуальність дослідження особливостей функціонування правоохоронних органів та вдосконалення механізмів державного управління ними у цих умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади феномену

гібридної війни досліджувались експертами світового рівня – Ф. Хоффманом, Д. Ласіком, Дж. Девісом, Дж. Мак-Куєном, Р. Уілкі, Д. Кілкалленом (США), Мартіном ван Кревельдом (Ізраїль), Френком ван Каппеном (Нідерланди) та ін.

Аналіз цих досліджень засвідчує, що однозначного трактування цього виду військової стратегії на сьогодні немає. Також відсутні спільні підходи до її понятійного апарату та методології. Не зважаючи на розповсюдженість даного терміну під час характеристики нетрадиційних видів агресії, в офіційних міжнародно-правових документах його визначення відсутнє.

Питання вдосконалення механізмів державного управління правоохоронними органами у різні часи глибоко та змістовно розглядалися у наукових працях О. Бандурки, А. Губанова, В. Доненка, І. Зозулі, С. Калюжного, М. Криштановича, О. Леженіної, С. Мельника, П. Радченка, Є. Соломатіна, О. Харченко, М. Ходжича, А. Черкасова та ін.

Однак, за відсутності навіть теоретичного припущення майбутньої необхідності забезпечення діяльності правоохоронних органів в умовах гібридної війни з РФ, ці питання у вітчизняній науці практично не розглядалися.

Після анексії Автономної республіки Крим та окупації окремих районів Донецької і Луганської областей кількість наукових та публіцистичних робіт, де розглядаються цілі, механізми, технології і засоби гібридної війни з урахуванням специфіки та особливостей українсько-російського конфлікту, значно зросла.

Теоретико-методологічні підвалини функціонування й модернізації сектору безпеки та оборони України, складовою якого є правоохоронні органи, в умовах гібридних воєн досліджували В. Горбулін, Є. Магда, Ю. Пунда, Ю. Радковець, В. Телелим, М. Требін, П. Шевчук та ін.

Різні аспекти управлінської діяльності в сфері забезпечення внутрішньої безпеки держави досліджували В. Абрамов, А. Дацюк, Г. Ситник та ін.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження механізмів державного управління правоохоронними органами України та пошук шляхів вдосконалення їх функціонування в умовах гібридної війни. Відповідно до визначеної мети, поставлено такі завдання:

- 1) оцінити стан наукової розробки проблеми гібридних воєн у зарубіжній та вітчизняній науці та її актуальність для України;
- 2) визначити основні проблеми державного управління правоохоронними органами України в умовах гібридної війни з РФ та запропонувати шляхи його вдосконалення для підвищення ефективності у протидії існуючим та можливим загрозам.

Виклад основного матеріалу. *Теоретичні основи та стан наукової розробки проблеми гібридних воєн.* Автором концепту гібридної війни прийнято вважати американського аналітика з питань національної безпеки Ф. Хоффмана. Він охарактеризував гібридну війну як «повний арсенал різних видів бойових дій, включаючи конвенціональні можливості, іррегулярні тактику і формування, терористичні акти (включаючи безглузде насильство і примушування) і

кримінальний безлад» [2. с. 37].

Американський дослідник Дж. МакКуен вбачає в гібридній війні поєднання традиційних і асиметричних форм насилля з одночасним залученням місцевого населення до участі у конфлікті і введення в оману міжнародної спільноти, або нівелюванням її впливу [3. с. 107]. На його думку, фактично будь-яка гібридна війна поєднує в собі традиційні форми насилля, кібервійну, тероризм, організовану злочинність, нерегулярні військові формування та приватні військові компанії.

Американський аналітик Р. Уілкі запропонував в якості гібридної війни розглядати конфлікт, під час якого держава, або недержавне угруповання використовує терористичне насилля, нерегулярних військових, невибіркове насилля, злочинців і найманців, з метою дестабілізації політико-економічного статусу опонента [4. с. 14].

Відомий військовий теоретик Мартін ван Кревельд у роботі «Трансформація війни» спрогнозував, що з одночасним зниженням інтенсивності міждержавних війн відбудеться зростання конфліктів за участю нерегулярних збройних формувань, терористів, партизанів, польових командирів [9].

У дослідженні Multiple Futures Project, здійсненому на замовлення НАТО, особлива увага зверталась на поширення в найближчому майбутньому гібридних, нелінійних воєн, коли одна держава, за підтримки бойовиків, найманців, кримінальних елементів, терористів, місцевого населення і військових формувань без розпізнавальних ознак, здійснюватиме приховану агресію проти іншої і все це прикриватиметься пропагандою у ЗМІ.

Аналіз публікацій, присвячених теорії гібридної війни, свідчить, що в останні роки, після анексії Росією Криму та окупації окремих районів Донбасу, кількість ґрунтовних досліджень цього феномену значно зросла.

У доповіді Командування спеціальних операцій США наголошується, що «Росія використовує такі елементи гібридної війни як участь регулярних військових, економічне залякування України, демонстрація сили на кордоні з НАТО, дипломатичний тиск, транснаціональні злочини угруповання, політичні провокації та інформаційна пропаганда» [1].

Заступник генерального секретаря НАТО О. Вершбоу заявив, що «Російська гібридна війна – це військове залякування з одночасним замаскованим вторгненням, прихованим постачанням зброї, економічним шантажем, дипломатичним лицемірством і дезінформацією», наголошуючи на систематичне порушення Росією норм міжнародного права і безпеки [6].

Один з перших українських дослідників феномену гібридної війни М. Требін визначає її як «комбінацію з партизанської і громадянської війни, заволодіння і тероризму, головними дійовими особами яких є нерегулярні військові формування, бойовики, кримінальні банди, міжнародні терористичні мережі, спецслужби іноземних держав, приватні військові компанії, військові контингенти міжнародних організацій» [13, с. 366].

В. Телелим, Д. Музиченко та Ю. Пунда визначають гібридну війну, як

«загострення протиріч між державами, які вирішуються не лише військовими методами боротьби, а й застосуванням широкого спектру економічних, інформаційних та політичних методів боротьби» [12, с. 30].

Як зазначає Ю. Радковець, гібридна війна характеризується такими методами, як підкуп, залякування, злочинність, викрадення людей, мародерство, насилля проти цивільних, захоплення державних установ, організація і проведення терористичних актів [10, с. 38].

Є. Магда визначає гібридну війну як прагнення однієї держави нав'язати іншій (іншим) свою політичну волю шляхом комплексу заходів політичного, економічного, інформаційного характеру та без оголошення війни відповідно до норм міжнародного права. Він вважає, що головним засобом ефективної реалізації гібридної війни в умовах сучасного інформаційного суспільства є контроль над інформаційним простором [8, с. 138].

Детально та послідовно досліджує явище світової гібридної війни у перспективі російської агресії проти України В. Горбулін [11].

У той же час, не зважаючи на актуальність розуміння гібридної війни для характеристики сучасних воєнних конфліктів, визначення цього терміну відсутнє як у нещодавно прийнятому Верховною Радою Законі України «Про Національну безпеку України» [5] так і у новій редакції Воєнної доктрини України [14], яка є складовою концепції національної безпеки, що обмежує наукову розробку цього феномену в системі поглядів на сутність і характер сучасних воєнних конфліктів, принципи і шляхи запобігання їх виникненню.

У цілому концептуальні засади гібридної війни та основні складові у науковій та публіцистичній літературі визначено досить чітко:

прихована зовнішня інтервенція без офіційного оголошення війни та таємне використання сил спеціального призначення, що дозволяє країні-агресору зняти з себе відповідальність за військове втручання;

нехтування агресором міжнародними нормами ведення бойових дій та чинними угодами і досягненими домовленостями;

зростання ролі невоєнних способів для досягнення стратегічних цілей, у т.ч. масштабне застосування політичних, економічних, гуманітарних та інших заходів (за формального збереження зв'язків між двома країнами);

формування союзників із місцевого населення та широке незаконних збройних формувань (в т. ч. під прикриттям мирного населення);

використання внутрішньої опозиції для послаблення противника;

боротьба не тільки окремих держав, але й їх територіальних одиниць;

протистояння у кібернетичному просторі та широка пропаганда і контрпропаганда з застосуванням «брудних» інформаційних технологій.

Таким чином, розгляд сучасної специфіки теорії гібридної війни дає всі підстави стверджувати про розгортання Росією проти України саме такої форми збройного конфлікту.

Шляхи вдосконалення державного управління правоохоронними органами в умовах гібридної війни. Гібридна війна, розв'язана РФ проти України, проде-

монструвала широкий спектр різноманітних зовнішніх та внутрішніх деструктивних важелів, які мають за кінцеву мету знищення української державності, протидія яким покладається саме на правоохоронні органи, зокрема:

добре керована та профінансована пропаганда у засобах масової інформації та соціальних медіа, яка спрямована на посилення недовіри українського суспільства та міжнародної спільноти до діючої влади та внесення сумнівів щодо легітимності української державності взагалі;

створення розгалуженої агентурної мережі, задіяння «агентів впливу» практично в усіх сферах політичного та суспільного життя України;

проникнення прибічників Кремля на відповідальні посади до всіх гілок державної влади, у тому числі безпосередньо до правоохоронних органів та органів військового управління;

створення та фінансова підтримка різнопланових політичних проектів, у тому числі політичних партій, які мають проросійську спрямованість;

організація проявів сепаратизму, у першу чергу в російськомовних регіонах України, задля розхитування суспільно-політичного протистояння;

організація диверсій на стратегічно важливих об'єктах та об'єктах критичної інфраструктури, актів тероризму відносно громадських діячів, військовослужбовців, інших осіб, які активно протидіють російській агресії, з метою залякування;

хакерські атаки на об'єкти критичної інфраструктури, у першу чергу на Об'єднану енергетичну систему, проникнення до банківських, державних та приватних інформаційних мереж, інші кіберзагрози;

організація злочинних схем в економічній сфері, цілеспрямоване корупування посадових осіб, у тому числі правоохоронних органів, які мають можливості використати державні посади для власного збагачення та блокування прийняття конструктивних рішень;

переправлення через державний кордон найманців, бойовиків та інших підривних елементів, інфільтрація їх в українське суспільство;

сприяння неконтрольованій міграції кримінальних авторитетів, злодіїв, бандитів тощо.

Агресія РФ у вигляді гібридної війни яскраво засвідчила низьку здатність правоохоронних органів України системно та ефективно діяти в умовах загрози внутрішній безпеці держави, виявила відсутність надійних механізмів координації та погодження дій між ними та показала неготовність реагувати на гібридні форми втручання у внутрішні справи як з боку правоохоронної системи в цілому так і окремих її підрозділів та посадових осіб. Зокрема, центральні апарати силових структур виявилися неспроможними швидко реагувати та впливати на зміну оперативної обстановки, а їх територіальні органи та керівники – брати на себе відповідальність за прийняття навіть цілком законних рішень.

Це стало наслідком наявних проблем у забезпеченні державного управління функціонуванням правоохоронних органів, а саме:

відсутності єдиного стратегічного керівництва правоохоронними органа-

ми, яке здійснювалося б відповідно до загальних принципів верховенства права та світових стандартів правоохоронної діяльності;

закритості від суспільства та відсутності дієвого громадського контролю за їх діяльністю, а також браком відповідальності як керівників так і рядових правоохоронців, їх неготовності діяти виключно за законом;

надмірно складної та громіздкої структури правоохоронних органів із дублюванням та наявністю непритаманних функцій;

недосконалості чинного законодавства у сфері внутрішньої безпеки, відсутності чіткого розмежування антитерористичної, антидиверсійної та контррозвідувальної діяльності правоохоронних органів та військових формувань, наявності надмірної кількості підзаконних законодавчих актів, які протирічать один одному, Конституції та законам України;

низького рівня компетентності керівного складу, їх корумпованості, використання посад не з метою підтримки громадської безпеки, а задля особистого збагачення;

недосконалої системи підбору та навчання персоналу тощо.

Тому в межах основних базових завдань правоохоронних органів таких, як охорона конституційного ладу, державного суверенітету та територіальної цілісності держави, боротьба зі злочинністю, захист прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства та держави в цілому, з'явилися нові важливі завдання із протидії гібридним загрозам:

по-перше, забезпечення внутрішньої безпеки держави шляхом посилення ефективності боротьби із втручанням спецслужб країни-агресора у внутрішні справи України, у т.ч. із шпіонажем, руйнівною діяльністю агентів впливу в структурах державної влади та громадянському суспільстві, всіма видами ворожої розвідки, а також шляхом протидії тероризму, сепаратизму та кримінальним структурам, які створюють загрозу внутрішній безпеці України та сприяють дестабілізації суспільства;

по-друге, досягнення непохитних позицій у захисті національних інтересів в інформаційному та кіберпросторі, постійний моніторинг ситуації, ефективно та запобігання виникненню конфліктних ситуацій у міжнаціональних, міжконфесійних, міжрегіональних та інших сферах національних та соціальних взаємовідносин, сприяння їх стабілізації;

по-третє, захист національних інтересів держави на міжнародному рівні дипломатичними, політичними, економічними, енергетичними, судовими та іншими методами.

Дієвим кроком у вдосконаленні державного управління правоохоронними органами, здатними гарантувати безпеку, права і свободи громадян, на нашу думку, може стати створення державного органу, який відповідатиме за координацію стратегічного управління у сфері забезпечення внутрішньої безпеки країни, боротьби з тероризмом, попередження надзвичайних ситуацій та забезпечення ліквідації їх наслідків.

У цьому плані заслуговує на увагу досвід США, де після потужних теро-

ристичних атак було створено Міністерство внутрішньої безпеки, до складу якого увійшли близько 80 державних організацій, які раніше функціонували самостійно або в складі різних федеральних відомств. Цей орган забезпечує вирішення наступних основних завдань:

- розробка і реалізація стратегії внутрішньої безпеки;
- координація діяльності всіх державних органів та спецслужб, які займаються питаннями безпеки;
- запобігання терористичних акцій, зведення до мінімуму шкоди від них та ліквідація наслідків.

Основними напрямками діяльності Міністерства є:

- збір, узагальнення та аналіз розвідувальної інформації з метою виявлення можливих загроз для внутрішньої безпеки;
- підготовка населення до дій у надзвичайних ситуаціях, у тому числі в умовах стихійних лих і техногенних катастроф;
- захист населення і національної території від можливого застосування хімічної, біологічної, радіологічної та ядерної зброї;
- забезпечення охорони державного кордону та безпеки транспортних перевезень;
- захист найважливіших об'єктів економіки та інфраструктури;
- забезпечення безпеки представників вищого керівництва країни.

Більшість з цих напрямків забезпечення внутрішньої безпеки держави є притаманними й правоохоронним органам України. Зокрема, Воєнна доктрина України серед найважливіших завдань правоохоронних органів визначає боротьбу з тероризмом, охорону державного кордону та припинення збройних і інших провокацій на ньому, протидію кримінально-протиправним посяганням, ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій, захист населення і територій від наслідків ведення воєнних дій, охорону громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, охорону та оборону важливих державних об'єктів, розвиток територіальної оборони тощо.

Однак, як показали події останніх років, координація зусиль правоохоронних органів України на цих напрямках є недосконалою, що знижує ефективність їх діяльності та спонукає звернути увагу на позитивний світовий досвід.

Висновки. Проблема вдосконалення державного управління правоохоронними органами в умовах гібридної війни ще недостатньо досліджена і потребує більш детального вивчення та обговорення.

Протистояти гібридним загрозам Україна зможе лише кардинально реформувавши власну систему правоохоронних органів у напрямку посилення можливості як вертикальної координації дій усіх правоохоронних структур так і горизонтальних зв'язків між ними.

Модернізація механізмів державного управління правоохоронними органами на сучасному етапі розвитку держави має проводитись поетапно, з урахуванням вимог сьогоденності та міжнародного досвіду.

На першому етапі необхідно затвердження концепції реформи правоохо-

ронних органів, із визначенням періодів та термінів, потрібних ресурсів, індикаторів та критеріїв оцінювання результатів.

На другому етапі необхідно прийняття загального закону про правоохоронні органи, розроблення законодавчої бази у відповідності вимогам цього закону, зокрема відповідних положень про роботу правоохоронних органів.

На третьому етапі має відбутися реалізація реформи.

Вдосконалення системи державного управління правоохоронними органами в цих умовах має бути спрямоване на забезпечення керівництва ним як цілісною системою, що побудована на наступних принципах:

чіткої регламентації діяльності кожного правоохоронного органу з метою уникнення дублюючих та непритаманних функцій;

налагодження співробітництва та ефективних стратегічних комунікацій між правоохоронними органами;

застосуванні адаптивних стратегій управління, які передбачають залучення незалежних експертних організацій;

залучення громадянського суспільства до прийняття найбільш важливих стратегічних рішень з питань забезпечення внутрішньої безпеки, співпраця з населенням та місцевими громадами;

суттєвого підвищення рівня професійності та відповідальності працівників, що підвищуватиме довіру суспільства до правоохоронної системи;

забезпечення необхідного рівня фінансового, матеріально-технічного та соціального забезпечення працівників, що гарантує їм гідне місце і роль у суспільстві.

У результаті реформування правоохоронна система має перетворитися на суспільно-орієнтовану структуру, побудовану на сервісній моделі діяльності органів правопорядку, позбавитися репресивних функцій та бути орієнтованою на вирішення проблем населення в рамках загальноновизнаного у світі підходу партнерських відносин. Загальний успіх у протидії гібридній війні буде залежати від здатності правоохоронних органів продемонструвати населенню держави та у першу чергу – окупованих районів, переваги української моделі розвитку з ефективною системою верховенства права, високими соціальними та демократичними стандартами, ефективним державним управлінням.

Таким чином, новими функціями правоохоронних органів у сучасних умовах мають стати оновлена діяльність задля забезпечення цілісності та стабільності держави, а також захист від новітніх загроз та здатність до реагування на новітні виклики.

Список використаних джерел:

1. Gertz, B. 'Russia, China, Iran Waging Political Warfare, Report Says' In The Washington Free Beacon, available at: <http://freebeacon.com/national-security/russia-china-iran-wagingunconventional-warfare-report-says/> (Accessed February 20, 2015).

2. Hoffman Frank G. Hybrid Warfare and Challenges / F.G.Hoffman // Joint

Force Quarterly (JFQ). – 2009. – Issue 52, Forth Quarter. – P. 34-39.

3. McCuen J. Hybrid Wars / John McCuen // Military review. – 2008. – March-April. – P. 107- 113.

4. Wilkie R. Hybrid Warfare. Something Old, Not Something New / Robert Wilkie // Air & Space Power Journal. – 2009. – Vol. 23, № 4. – P. 13-17.

5. Гібридні загрози Україні і суспільна безпека. Досвід ЄС і Східного партнерства. За загальною редакцією В. Мартинюка (керівник проекту). – 2018. – Київ, Центр глобалістики «Стратегія ХХІ», 105 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://geostrategy.org.ua>.

6. Закон України «Про Національну безпеку України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.

7. Заместитель генсека НАТО заявил, что поведение России в украинском кризисе заставляет Запад наращивать военные расходы [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://interfax.com.ua/news/general/235806.htm>.

8. Криштанович М. Зарубіжний досвід державного управління діяльністю поліції і можливості його використання в Україні / М. Криштанович // Ефективність державного управління: зб. наук.пр. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2012. – Вип. 32. – С. 59-67.

9. Магда Є. Виклики гібридної війни: інформаційний вимір / Є. Магда // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2014. – № 5. – С.138–142.

10. Мартін ван Кревельд «Трансформація війни» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://loveread.ec/read_book.php?id=44369&p=81.

11. Радковець Ю. Ознаки технологій «гібридної війни» в агресивних діях Росії проти України / Ю. Радковець // Наука і оборона. – 2014. – № 3 – С. 36-42.

12. Світова гібридна війна: Український фронт. (під головн. ред. В. П. Горбуліна). — Київ: НІСД, 2017. — 496 с. — ISBN 978-966-554-273-5.

13. Телелим В. Планування сил для виконання бойових завдань у «гібридній війні» / В. Телелим, Д. Музиченко, Ю. Пунда // Наука і оборона. – 2014. – № 3. – С. 30-35.

14. Требін М. Феномен «гібридної» війни / М. Требін // Гілея. – 2014. – Випуск 87 (8). – С. 366–371.

15. Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року "Про нову редакцію Воєнної доктрини України" [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/555/2015>.

16. Фролов В. С., Саганюк Ф. В. «Стратегія переходу в умовах гібридної війни до нового формату стратегічного керівництва сектором безпеки і оборони України». [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://journals.uran.ua/index.php/2304-2699/article/viewFile/124842/119427>.

References:

1. Gertz, B. "Russia, China, Iran Waging Political Warfare, Report Says' In The Washington Free Beacon". Available to: <http://freebeacon.com/national-security/russia-china-iran-wagingunconventional-warfare-report-says/>. Accessed February 20, 2015).
2. Hoffman Frank, G. "Hybrid Warfare and Challenges". *Joint Force Quarterly (JFQ)* 52 (2009): 34-39. Print.
3. McCuen, J. "Hybrid Wars". *Military review* March-April (2008): 107- 113. Print.
4. Wilkie, R. "Hybrid Warfare. Something Old, Not Something New". *Air & Space Power Journal* 4 (23) (2009): 13-17. Print.
5. Martyniuk, V. (Ed.) *Hybrid threats to Ukraine and public safety. The experience of the EU and the Eastern Partnership*. Kyiv: The Centre for Global Studies Strategy XXI. Available to: <http://geostrategy.org.ua>. Accessed: 9 Aug. 2018.
6. The Verkhovna Rada of Ukraine. *The Law of Ukraine "On National Security of Ukraine"*. Available to: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>. Accessed: 9 Aug. 2018.
7. *NATO Deputy Secretary General said that Russia's behavior in the Ukrainian crisis forces the West to increase military spending*. Available to: <https://interfax.com.ua/news/general/235806.htm>. Accessed: 9 Aug. 2018.
8. Kryshatnovych, M. "Foreign experience of state management of police activity and the possibility of its use in Ukraine". *Effectiveness of public administration* (2012): 59-67. Print.
9. Mahda Ye. "Challenges of the hybrid war: information dimension". *Scientific notes of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine* (2014): 138-142. Print.
10. *Martin van Creveld "Transformation of war."* Available to: http://loveread.ec/read_book.php?id=44369&p=81. Accessed: 9 Aug. 2018.
11. Radkovets, Yu. "Features of "hybrid war" technology in Russia's aggressive actions against Ukraine". *Science and defense* (2014): 36-42. Print.
12. Horbulin, V. (Ed.) *The World Hybrid War: The Ukrainian Front*. Kyiv: The National Institute for Strategic Studies, 2017. Print.
13. Telelym, V. "Planning for combat missions in the "hybrid war"." *Science and defense* (2014): 30-35. Print.
14. Trebin, M. "The phenomenon of the "hybrid" war". *Hileya* (2014): 366-371. Print.
15. *Decree of the President of Ukraine On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated September 2, 2015 "On the new edition of the Military Doctrine of Ukraine"*. Available to: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/555/2015>. Accessed: 9 Aug. 2018.
16. Frolov, V. and Sahaniuk, F. "Strategy of transition to a new format of strategic direction of the security and defense sector of Ukraine in the conditions of hybrid war. " Available to: <http://journals.uran.ua/index.php/2304-2699/article/viewFile/124842/119427>. Accessed: 9 Aug. 2018.